

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

การดำเนินงานพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 1-7) ที่ผ่านมาเป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นการสร้างความสำเร็จทางเศรษฐกิจมากกว่าการพัฒนา ด้านอื่น ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ไม่สมดุล จึงทำให้เกิดการพัฒนาที่เรียกว่า “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” (วัชร พุ่มทอง และธีระพงษ์ มาลัยทอง, 2544 : 6) โดยเฉพาะการพัฒนา ชนบท ซึ่งเน้นในเรื่องของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และโครงสร้างพื้นฐานทางวัตถุและบริการ ทางสังคมเป็นหลัก อาทิ ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ แต่ขาดการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ ชุมชนรู้จักพึ่งตนเอง การพัฒนาชนบทใช้ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยการผลิตเพื่อการพัฒนา เศรษฐกิจ หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจและรูปแบบธุรกิจที่นำมาใช้พัฒนาประเทศในอดีต ไม่ก่อ ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่นำชุมชนในชนบทไปสู่การพึ่งตนเองได้ ประชาชนในชนบทของไทย ต้องประสบปัญหาความยากจน การเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและความสัมพันธ์ทาง สังคมตลอดมา

จากผลของการพัฒนาชนบทไทย ส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐหันกลับมาทบทวน บทบาทของตนเองโดยเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา เช่น สภาพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ กรมการพัฒนาชุมชน กรมการปกครอง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ตลอดจน หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากผลการดำเนินงานที่ผ่านมา จึงได้วาง แนวทางการพัฒนาจากเดิมวางแผนจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง จึงปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาให้ เป็นการวางแผนจากเบื้องล่างสู่เบื้องบน กำหนดพื้นที่เป้าหมาย ระบุกระทรวงหลักและหน่วยงาน ร่วมให้มีบทบาทพัฒนาชนบทโดยตรง (ศรีปริยญา รูปกระจ่าง, 2545 : 30) มุ่งเน้นการเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 8 ซึ่งมีการปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์การพัฒนาประเทศใหม่โดยมีจุดมุ่งหมายให้มีการปฏิรูปสังคมเศรษฐกิจและการเมือง ไปพร้อมๆ กัน เน้นให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ซึ่งในส่วนของการพัฒนาชนบทได้ กำหนดแนวคิดและนโยบายที่เน้นการกระจายความเจริญไปสู่ท้องถิ่น กระจายอำนาจแก่ชุมชน

และ ครอบครัวในชนบทให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพ และมีความสามารถที่จะช่วยเหลือตนเอง และชุมชนได้

การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการแก้ไขปัญหาของชุมชน เพราะการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้แก่ประชาชนในชุมชนให้มียุทธศาสตร์ความรู้ มีความเข้าใจและมีภูมิปัญญาที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาตนเองและชุมชนได้รวมทั้งสามารถพึ่งตนเองได้ ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนต้องเน้นการพัฒนาคนและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน ในการพัฒนาคนจะต้องพัฒนาคนและกลุ่มคนที่เรียกว่าองค์กรทางสังคม (Social Organization) คือ กระบวนการจัดระเบียบทางสังคมให้บุคคลได้รู้จักหน้าที่ ความรับผิดชอบตามสถานภาพ ได้รู้จักระเบียบวินัย มีกลุ่มที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบ เช่น กลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มยุทธศาสตร์ เพื่อให้รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม สร้างกลุ่มใหม่ ทำให้กลุ่มมีความมั่นคงถาวร และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2526 : 9)

การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งที่สำคัญคือคนและกลุ่มคน ให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะพึ่งตนเองได้ในเรื่องต้นทุนการผลิต ดังนั้นแนวคิดเรื่องการสะสมทุนของชุมชนเพื่อการผลิตจึงเกิดขึ้นและใช้กันทั่วประเทศ มีการดำเนินงานและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแนวความคิดการรวมพลังการออมทรัพย์ของประชาชน ดำเนินการโดยประชาชน ใช้บริการโดยประชาชนและผลกำไรที่พึงมีก็เป็นของประชาชนเอง “กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต” จึงเป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในรูปของสถาบันการเงินเพื่อพัฒนาอาชีพของชาวชนบทอันจะเป็นแหล่งเงินทุนที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระดับพื้นที่ต่อไป (ยุวัฒน์ วุฒิเวธี, 2524 : 123)

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นองค์กรการเงินชุมชนที่ได้จัดตั้งและพัฒนาเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้แก่สังคมฐานล่างด้วยการส่งเสริมกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจโดยให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อออมเงินร่วมกันในชุมชนแล้วพัฒนาไปสู่การสร้างกิจกรรมอื่นๆ ในลักษณะธุรกิจชุมชนการซื้อขายเชิงสังคม (Social Marketing) และการจัดสวัสดิการชุมชน อาทิ ศูนย์สาธิตการตลาด ยุ้งฉาง ธนาคารข้าว ธุรกิจประเภทอื่นๆ ฼าปนกิจสงเคราะห์ การประกันสุขภาพ เป็นต้น (ธิดา จงก้องเกียรติ, 2543 : 23)

กรมการพัฒนาชุมชนได้ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นครั้งแรก เมื่อพ.ศ. 2517 ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 ซึ่งขณะนั้นรัฐบาลได้เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการเพิ่มรายได้ประชาชาติให้สูงขึ้นโดยเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวทำให้ประชาชนประสบปัญหาของความเหลื่อมล้ำ เรื่องรายได้ ทำให้เกิดความยากจนขึ้นในชนบททั่วไป ประชาชนต้องประสบปัญหาเชื่อมโยงเป็นวงจรของการมีผลผลิตตกต่ำ รายได้น้อย มาตรฐานการครองชีพต่ำ การออมน้อย เงินทุนน้อย (ปรีดี โชติช่วง, 2544: 25) หน่วยงานภาครัฐจึงเล็งเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้น กรมการพัฒนาชุมชนจึงเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมของประชาชนให้ดีขึ้นตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานด้วย การสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน ซึ่งสาระสำคัญและแนวคิดของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมี ดังนี้

1. การรวมคนในหมู่บ้านให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยรวมคนที่มีฐานะแตกต่างกันให้ช่วยเหลือกัน อันจะเป็นการยกฐานะคนยากจน
2. การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุนโดยการรวมกลุ่มออมเงินแล้วนำไปทำทุน
3. การนำเงินทุนไปดำเนินการด้วยความขยัน ประหยัด และถูกต้องเพื่อให้ได้ทุนคืนและมีกำไรเป็นรายได้
4. การลดต้นทุนในการครองชีพโดยการให้มีการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด เป็นการรวมกันซื้อและขาย สามารถลดต้นทุนในการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคและปัจจัยการผลิตได้

วัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมี 2 ประการ คือ การพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคม

1. การพัฒนาเศรษฐกิจ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมุ่งเน้นการระดมทรัพยากรท้องถิ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการเงินเพื่อจัดตั้งกองทุนชุมชน กลุ่มสามารถจะได้ประโยชน์เท่าเทียมกัน สำหรับการผลิต (กิจกรรมทางเศรษฐกิจ) และความจำเป็นในครอบครัว สมาชิกกลุ่มจะเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการกิจกรรมเชิงธุรกิจและสามารถเพิ่มรายได้ให้ครอบครัวและนำซึ่งการยกระดับมาตรฐานการครองชีพ

2. การพัฒนาสังคม กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมุ่งที่จะปลูกฝังการมีส่วนร่วมในหมู่บ้านด้วยคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจซึ่งกันและกันซึ่งมีความสำคัญสำหรับการพัฒนาสังคม

ได้แก่ ความเท่าเทียมกันของสมาชิก เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น ความร่วมมือร่วมใจ บรรยายภาพประชาธิปไตยและความเป็นอันหนึ่งเดียวกันในชุมชน (ปรีดี โขติช่วง, 2544 : 26)

จึงกล่าวได้ว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนร่วมคิดร่วมทำ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เป็นการรวมกลุ่มเป็นองค์กรประชาชนเพื่อให้ได้เรียนรู้ และทำกิจกรรมของตนเองเพื่อจัดตั้งและดำเนินการเรื่องเงินของชุมชน ซึ่งสามารถช่วยแก้ปัญหาของชุมชนในเชิงเศรษฐกิจตลอดจนเป็นการพัฒนาคุณภาพของคนในสังคมอีกด้วย ซึ่งในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้นมีทั้งกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จและไม่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้นและจะทำอย่างไรในการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ยังประสบปัญหาในการดำเนินงาน

จังหวัดสงขลาที่เช่นกัน โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสงขลา ได้ส่งเสริมให้หมู่บ้าน ตำบล จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นเพื่อระดมทุนของชุมชนให้เป็นประโยชน์คือ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเองและขยายให้มีกิจกรรมต่อเนื่อง ปัจจุบันมีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจำนวน 739 กลุ่ม ในจำนวนนี้เป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับดี จำนวน 276 กลุ่ม ระดับปานกลาง จำนวน 318 กลุ่ม ระดับพอใช้ จำนวน 145 กลุ่ม ซึ่งในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในแต่ละกลุ่มนั้นต้องประสบกับปัญหาหลายประการโดยเฉพาะปัญหาด้านการบริหารเงิน ปัญหาด้านการบริหารจัดการ และความรู้ความเข้าใจของสมาชิกในเรื่องการออมทรัพย์ ซึ่งปัญหาดังกล่าวเป็นอุปสรรคสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสงขลา, 2544 : 1-2)

จะเห็นได้ว่าจากกลุ่มออมทรัพย์ทั้งหมด จำนวน 739 กลุ่มกลุ่มออมทรัพย์ที่มีผลการดำเนินงาน อยู่ในระดับปานกลางมีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือ กลุ่มที่อยู่ในระดับดี และระดับพอใช้ตามลำดับ ซึ่งในการจัดกลุ่มทั้ง 3 ระดับนี้ ใช้ตัวชี้วัดการจัดระดับการพัฒนาออมทรัพย์เพื่อการผลิตของ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยเป็นหลักซึ่งมีตัวชี้วัดทั้งหมด 17 ข้อ แต่มีข้อชี้วัดบังคับ 7 ข้อ คือ สมาชิก ทะเบียนสมาชิก การส่งเงินสัจจะแต่ละเดือนโดยประมาณ บัญชีการเงิน การประชุมใหญ่สามัญประจำปี กิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์ การจัดสรรผลกำไร ปันผลเฉลี่ยคืนทุนสาธารณะทุนสำรอง

จากที่กล่าวข้างต้นนั้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงสภาพการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการ

ผลิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่จังหวัดสงขลา ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจศึกษาถึงกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตว่ามีลักษณะอย่างไร โดยจะศึกษาถึงวิธีการสร้างความเข้มแข็ง องค์ประกอบของการสร้างความเข้มแข็ง นอกจากนี้ยังศึกษาถึงปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเพื่อที่จะได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่อยู่ในระดับที่ไม่ดีให้เกิดกระบวนการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตไปสู่ระดับที่ดีและมีความเข้มแข็ง เพื่อนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

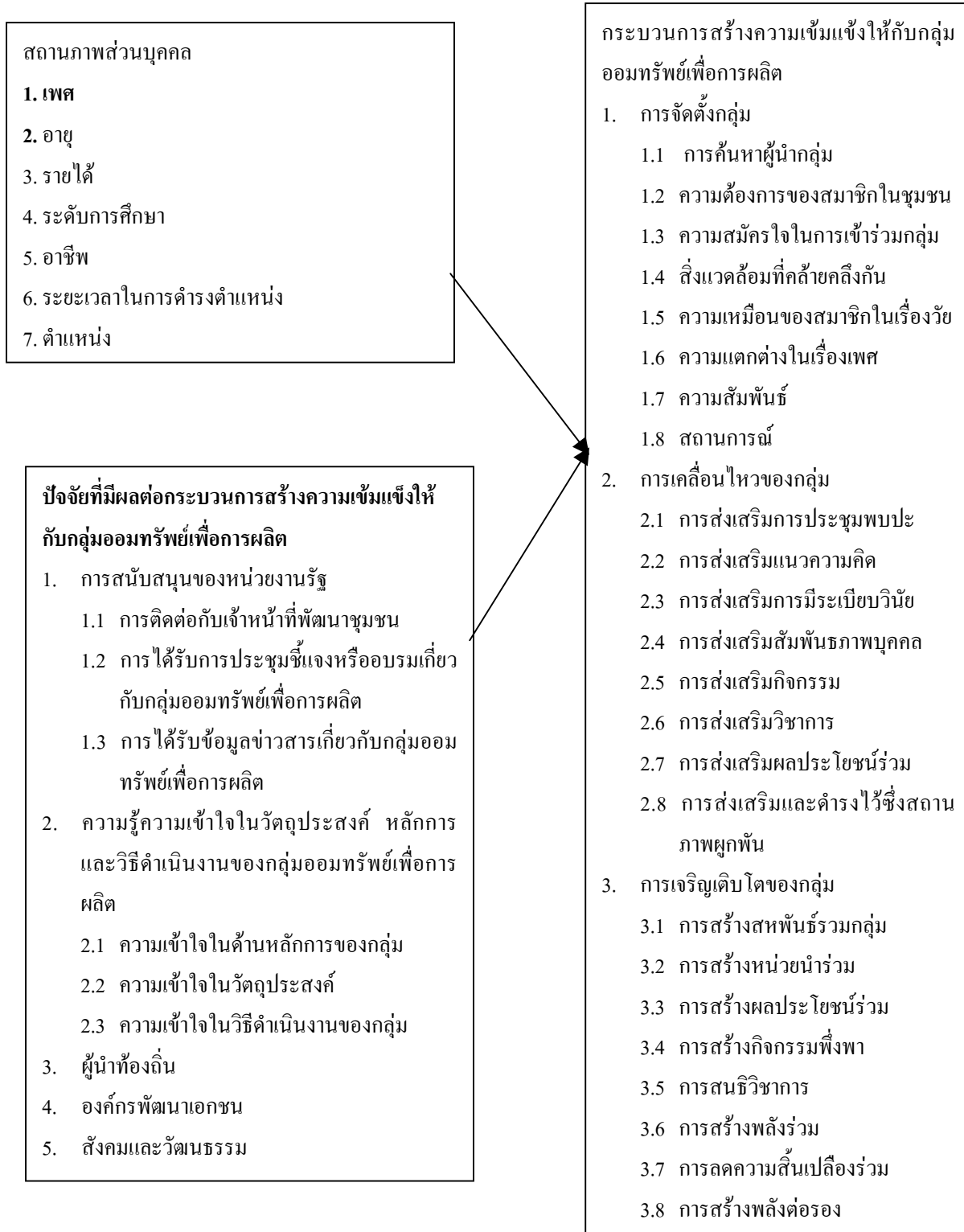
1. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลา
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลา

สมมติฐานการวิจัย

จากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถกำหนดสมมติฐานการวิจัยได้ นำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

1. สถานภาพส่วนบุคคลมีผลต่อกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
2. ปัจจัยด้านการสนับสนุนของรัฐ ความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ หลักการ และวิธีดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ผู้นำท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และสังคมวัฒนธรรม มีผลต่อกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

จากสมมติฐานการวิจัยดังกล่าวสามารถนำเสนอกรอบแนวคิดเป็นตัวแทนความสัมพันธ์
ได้ตามภาพประกอบ 1 (รายละเอียดตัวชี้วัดปรากฏในภาคผนวก 6)

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

1. ทำให้ทราบกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลา
2. ทำให้ทราบปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลา
3. ทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลา
4. เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้มีความเข้มแข็ง

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ได้ทำการศึกษาแบบเชิงพรรณนา อธิบาย (Descriptive - Explanatory) ในพื้นที่จังหวัดสงขลา จากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทั้งหมด 739 กลุ่ม ซึ่งทำการแบ่งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็น 3 ระดับ ตามตัวชี้วัดการจัดระดับการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ดังนี้

1. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่อยู่ในระดับดี
2. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่อยู่ในระดับปานกลาง
3. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่อยู่ในพอใช้

โดยในการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ทำการศึกษากับคณะกรรมการบริหารงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตประกอบไปด้วย ประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม และเลขานุการกลุ่ม และกรรมการกลุ่ม ซึ่งเป็นลักษณะในการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative)

ส่วนที่ 2 ทำการศึกษากับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ข้าราชการประจำและผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ พัฒนาการประจำตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหมายถึง การรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อมุ่งให้ประชาชนรู้จักการประหยัดและเก็บออมเงิน แล้วนำเงินออมมาสะสมรวมกันเป็นกองทุนในรูปของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยมุ่งให้ประชาชนมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องของเงินทุน นอกจากนี้

นั่นจะมีระบบการบริหารจัดการกันเองภายในชุมชน ในที่นี้ ก็คือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลา

2. กระบวนการสร้างความเข้มแข็งหมายถึง กระบวนการที่ทำให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถพึ่งตนเองได้ มีความเข้มแข็ง ประกอบด้วย การจัดตั้งกลุ่ม การเคลื่อนไหวของกลุ่ม และการเจริญเติบโตของกลุ่ม

3. ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หมายถึง ปัจจัยด้านการสนับสนุนของรัฐ ความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ หลักการ และวิธีดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ผู้นำท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน สังคมวัฒนธรรม และงบประมาณ

4. ปัญหาและอุปสรรค หมายถึง ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่ส่งผลให้การดำเนินงานของกลุ่มไม่ประสบความสำเร็จ